

Fra Lutvann til Hvervenbukta.

Del 2 – Skullerud til Hauketo

Skullerudkrysset

I det vide området som i dag er preget av E-6 og trafikkmaskinen som forbinder E-6 til Nordstrand, lå det flere husmannsplasser. Alle disse plassene hadde låve i tilknytning til plassen, og ofte var låven bygd sammen med fjøset, slik at det skulle være lett å gi dyra mat.

En av disse husmannsplassene fikk navnet "Dritut". Dette er ikke noe hyggelig navn, og det ble muligens gitt plassen fordi forholdene var dårlige. Eller kanskje fordi det var en hvileplass for hest og kjørekar før den lange bakken videre. En annen husmannsplass, som ble kalt Neridalen, lå på nordsiden av Nordstrandveien.

Her finnes mye kulturhistorie på ett sted. Området har ligget litt utenfor allfarvei, derfor har vernetiltakene vært ganske mangelfulle.

Ljanselva slynger seg dovent gjennom dette slettelandskapet og under veibroen. I tilknytning til veibroen som sto ferdig i 1997, ble det bygget en rensedam for vann som renner fra broen. Vannet forsinkes i dammen og legger fra seg forurensende partikler før det renner videre ut i elva. Damanlegget er et av de første i sitt slag i Norge, og følges nøye opp av Staten Vegvesen for å kartlegge forurensning fra større veianlegg.

Turveien kommer fra øst og går først nord for elva. De som har valgt å gå turen om Smeden kommer ned til samme sted. Her renner også Dalsbekken inn i Ljanselva.

På nordsiden av elva holder et entreprenørfirma til. Også på den tomten kan det være rester av ulike aktiviteter. Et av husene kan være fra overgangen mellom 18 og 1900-tallet. Så finnes det kvadratiske hus i funkis-stil som var populære på 1930-tallet. De halvrunde bølgeblikkskurene, "Nissen huts", er en type som trolig kom i bruk her i landet omkring slutten av 1960-årene. Slike skur ble første brukt i England under 2. verdenskrig for å huse krigsmateriell. Tomta er nå regulert til friområde.

Leirskallen

Østre og Vestre Leirskallen Gård er gamle gårder som det finnes få spor etter i dag. Navnet kommer fra en rund knoll som stikker opp av leirbakkene langs elva. Ordet skalle er forresten det samme vi bruker i hodeskalle. Tuntreet for Østre kan sees oppe ved svenskehusene.

Østre Leirskallen Gård før utbygging av området

På Leirskallens grunn ble det satt opp svenske ferdighus rett etter krigen. De står blant annet i veien som heter Leirskallen. Ovenfor svenskehusene er det kommet ferdighus av nyere dato.

Leirskallen var et populært vinteridrettsområde med ikke mindre enn 4 hoppbakker av ulike størrelser.

På tuftene etter Vestre Leirskallen Gård er det fortsatt rester etter kulturplanter. Dette er også et fint sted å raste på. Om sommeren er hele området en grønn oase. Tuntreet og et stort plommetre er her ennå, og du kan raste i skygge eller sol (i godt vær) som du ønsker. Utsikten til området nord for Leirskallen er god, og du kan se elva som går i en flott bue rundt Leirskallen.

Langs elva i dette området er det mange praktfulle bekkesoleier om våren. Folk observerer stadig ørreter i elva ved Leirskallen. Det er dessverre ikke mulig å gå mellom hus og elven hele veien. Vi må opp på Rådyrstien.

Denne veien krysser elva. I dette området rant Lambertseterbekken inn i Ljanselva, og her lå en husmannsplass kalt Lurehølet. Vi følger Munkerudkleiva sydover og en liten motbakke litt lenger fram står pilen som viser den blåmerkede stien vi skal følge.

"Urskogen"

Etter å ha forlatt asfalten i Munkerudkleiva kommer vi inn i et uberørt området som vi har valgt å kalle "Urskogen". Her er det en litt spesiell blanding av løvtrær og bartrær. Om det kommer en storm – eller trærne blir svekket på en annen måte - så hender det at noen av dem faller over ende. Ingen rydder i dette området. Nedfallstrær skal bli liggende å råtne der de har falt. Dette kan vi tydelig se på det øverste bildet. Lyset på skogbunnen i noen områder er svakt, og det fører til typisk skogbunnsflora hvor det er langt mellom de frodige, grønne plantene.

Fuglelivet er rikt her, og på en tur observerte vi 3 forskjellige arter hakkespett. Stien går i uberørt natur langs elva. Området er vått om våren etter snøsmeltingen og etter regnvær. Om sommeren hører vi neste ikke bystøyen mellom alle trærne! Bladverket demper lydene slik at man kan føle stillheten.

Urskogen blir dominert av kraftige graner. Leirjorda gir god grobunn. Inntil elva vokser kratt av hegg og gråor.

Hegg er i slekt med kirsebær, og bærene er små steinfrukter. De er spiselige, men virker snerpende. Ved og blader av hegg inneholder et giftstoff som avspalter cyanid (blåsyre). Av den grunn har hegg blitt brukt mot rotter og mus. Ellers mente folk i gamle dager at heggekviser skulle være bra mot hekser, tyver og tordenvær.

Or har et samliv (symbiose) med en nitrogenbindende organisme i røttene. Derfor trenger den ikke spare på nitrogenet ved å trekke klorofyll ut av bladene om høsten. Or feller bladene grønne.

Mange dyr bruker urskogen langs Ljanselva for å finne mat og skjul. Noen tar seg sikkert også en tur opp i hagene omkring når det er stille.

Det finnes rådyr, og muligens også elg, langs elva. Av mindre pattedyr kan en vente å finne rev, grevling og mink. Rev og grevling holder seg ofte der det er folk, og de tar gjerne matrester. Om dagen liker de å hvile i skog eller brakkmark. Minken trives ved elver og vann, og er sett høyere opp i elva.

Ekornet er en trivelig fyr, som en ofte kan møte i "urskogen". Det spiser blant annet granfrø, og er veldig glad i nøtter. Hvis ekornet finner mye nøtter, pleier det å grave ned overskuddet som vinterlager.

Det er mulig å gå på sti på begge sider av elven, men stien på østsiden (over kloppene) er lettest.

Engersbråten

Etter urskogen kommer vi ut i et område hvor elva tar det litt mer rolig. Vi er igjen ute i et kulturlandskap.

Engersbråten er en plass som fremdeles ligger åpen, men jorda blir ikke brukt.

Bråten forteller om en måte å dyrke jorda på. En brant skogen og sådde korn i asken, på samme måten som fattige bønder i den 3. verden gjør den dag i dag.

Eng, som i gammelnorsk ofte ble skrevet Engr og ble til Enger, er et vanlig gårdsnavn. Navnet Engersbråten gjør navneforskerne litt usikre. Engbråten ville vært greit å forklare, bråten der det var eller ble eng. S-en som har sneket seg inn i navnet gjør at man undres om Engersbråten er oppkalt etter en som het Enger og som eide eller drev plassen. Det var vanlig å ta etternavn fra det stedet en kom fra. Engersbråten var bebodd helt til stedet brant høsten 2012.

Hele det flate partiet langs elva var demmet opp for å gi vann til Munkerudsaga som sannsynligvis lå like nedenfor kloakkoverføringen/gangbrua. Stien krysser elva to ganger ved Engersbråten. Som regel er det vått, og det kan lukte litt dårlig.

OleBjørns plass

En av Nordstrands siste originaler hadde i mange år sitt tilholdssted her nedenfor Engersbråten. Han døde i 2015 og alt av merkelige "hus" og installasjoner ble raskt fjernet. Nå er det en minneplass med informasjonstavle, bord/benker og lekestokker på tomten.

Stien går over en bru nedenfor OleBjørns plass. Brua inneholder rør som fører kloakk til Bekkelaget renseanlegg. Videre går stien opp til en turvei som går ned til Ljabruveien og Hauketo.

Tangen

Tangen har navn fra neset som dannes mellom Ljanselva og Gjersrubbekken.

Tange er navn på en landspiss.

Her har vi et eksempel på dyrket mark som har blitt oppgitt. Langs Gjersrubbekken står noen store piletrær som sannsynligvis er plantet. Pil vokser raskt, og trives godt ved vann. Derfor er pil mye brukt som prydtre ved vann.

Det lange granholtet er en granhekk som har fått vokse fritt.

Ellers er området preget av en blanding av bjørk og selje. Slik vegetasjon er vanlig på dyrket mark som holder på å vokse igjen. Det har blitt foretatt en tynning av krattet, så det er åpnere enn naturlig.

Noen av seljene er døde, det skyldes naturlige årsaker, som sykdom, eller at de har tapt konkurransen med bjørken om lys og næring. Hvis området får ligge i fred, vil gran erstatte bjørk, slik at det hele blir granskog.

Området er mye brukt både av barnehager og skoler. Hauketo skole har undersøkt hva slags bunndyr det finnes i vassdragene, og elevene har fått seg mange overraskelser over det de har funnet.

Barnehagene bruker området både til tur og til naturopplevelser.

Gjengroing er et økende problem i hele dalen, og fører til gradvis endring i dyre- og plantelivet. Det gir dårligere lysforhold for mange planter, og kulturminner som forsvinner.

Munkerud

En av de største gårdene på Nordstrandplatået var Munkerud Gård. I middelalderen tilhørte gården Hovedøya Kloster. Det er kanskje ikke trolig at munkene drev gården selv, men de fikk varer og inntekt derfra.

Området vi har kalt "Urskogen" og landskapet vest for denne, med elva og Munkerudsaga, har tidligere tilhørt Munkerud gård.

Bekkeblom, eller soleihov som den også kalles, er en plante som trives langs bekker og elver. Navnet soleihov har den fått fordi bladene kan ligne litt på hestehovblader. Bekkeblom tilhører soleiefamilien, det vil si samme familie som smørblomst. Som alle andre planter i denne familien, er den giftig. Derfor får alle soleier stå i fred for dyr som beiter. Planten trives på våte, ofte leirete steder. Det gjør at en bør være forsiktig om en vil plukke den. Ellers kan en sette fast skoene i mudderet, eller skli ut i vannet. Bekkeblom bestøves ofte av små insekter, som kortvinger og biller. Derfor er det ofte "dyr" i blomstene. Ellers er planten et flott vårtegn. I gamle dager merket man seg at kyrene begynte å komme over vårknipa og gi mer melk, når bekkeblommen blomstret. Den gule fargen fikk også folk til å tenke på smør. Så noen steder var det vanlig å legge de første blomstene i melkebøtta, for at melka skulle bli god og feit. En annen variant av denne troen, var at om du plukket en annen manns bekkeblom, ville kyrene hans melke dårlig.

Gjersrubbekken

kommer fra Gjersrudtjern ved Klemetsrud og møter Ljanselva like ved Steinhvelvbroen på Ljabruveien ved Hauketo.

Gjersrud kan ha fått navnet sitt fra en som het Gjest, og ryddet gården en gang i middelalderen.

Gjest var også navnet på noen av kongens soldater i vikingtiden, vi har samme ordet i dagens (marine-)gast. Fra å være en "yrkestittel" gikk det over til å bli et mannsnavn. Klemetsrud er et eksempel på navn med tilknytning til Kirken. Clemens var navn på paver, og i Oslo fantes en Clemens-kirke.

Et annet rudnavn med tilknytning til det kirkelige, er Mortensrud. Morten er en skandinavisk form av Martin. Martin ble i sin tid biskop av byen Tours i Frankrike (omkring år 350). Hans helgendag 11. november falt på en gammel høsttakkefest. Da skulle en spise gås. For å gi denne festen et kristelig innhold, ble det skapt en legende om Martin og gjessene.

Det fortelles at Martin var en from mann, og ikke hadde lyst til å bli biskop. Derfor prøvde han å gjemme seg blant gjessene, men gjessene skrek slik at Martin ble funnet og gjort til biskop. På grunn av gjessenes svik, spises det mortensgås den dag i dag, særlig i Skåne.

Nebbejordet

Med det samme vi er inne på tanger og nes kan vi ta forklaringen på navnet Nebbejordet. Det har i utgangspunktet ikke noe med fugl å gjøre. Nebbe betyr et smalt jordstykke langs med vann.

Både nes og nebbe er ord som står i sammenheng med nese, den utveksten vi bærer midt i fjeset! Et smalt nes blir er nebbe, og en smal nese et nebb.

Ellers finnes det et sted som heter Nebbenes, det viser at nebbe og nes har noe av samme betydningen.

Nebbejordet er et borettslag som ligger med utsikt over Gjersrudbekken og Ljanselva. Fra Nebbejordet har man god oversikt over Tangen. Her kan en også ta en avstikker langs Gjersrudbekken. Det er anlagt tur/sykkelvei langs Gjersrudbekken. Denne veien går sydvest for bekken.

I 1994 observerte elever ved Hauketo skole både ål og ørekyte i bekken. Denne bekken har lenge vært forurenset med overvann fra Grønmo, men i 1989 ble overvannsledningen ferdig, og etter den tid har vannkvaliteten bedret seg vesentlig.

Hauketo

Hauketo er en gammel skystasjon. Navnet har gården fått fra hauk og to som betyr gresslette, altså haukens gresslette. Hauk har også vært brukt som mannsnavn, så det er ikke sikkert at gården har fått navn etter fuglelivet.

Skystasjoner var viktige den gang folk reiste med hest og vogn – og veiene var dårlige. På skystasjonene kunne de reisende få hvile – og få uthvilte hester. Som regel ble skyssen drevet omtrent på samme måte som vi har drosjer i dag. En mann med hest og vogn ble betalt for å kjøre til avtalt sted.

De som hadde skystasjon, hadde også plikt til å passe på at det var kjørekarer å få tak i. Prester og embetsmenn hadde rett til fri skyss, og det syntes mange bønder var en plage.

Hauketo Gård ligger på høyden over Ljabrukrysset. Det står et svalgangshus på tunet.

Svalgangshus er bygd slik at alle rommene har inngang fra en overbygd "veranda", svalgangen, på yttersiden. I gamle dager ble det regnet som svært fine hus.

(De fleste bodde i en-etasjes stuer med ett eller kanskje to rom).

I folkeeventyrene hører en stadig om kongen som står ute i svala (det vil si svalgangen) når det kommer fremmen til gårds. Svalgangshuset var stas huset hvor prominente personer stoppet for en hvil.

Det sies at til og med kong Karl den 12. overnattet i svalgangshuset. Men det er sannsynligvis bare en god historie.

Hauketo lå fint til som skystasjon. Her møttes veien fra Øyeren og Enebakk med veien mellom Christiania og Smålenene. Særlig etter at sagbruksdriften i Enebakk kom i gang, må det ha vært stor trafikk der. Men; plankekjørerene ble nok helst bevertet på steder som Stupin og Bilitt.

Munkerudsaga

Like øst for Ljabru (hoved)gård ligger en liten plass som heter Munkerudsaga.

Bildet viser utsikten fra Hauketo gård mot Ljabru. Ljabru (hoved)gård ligger til venstre på bildet, Munkerudsaga til høyre.

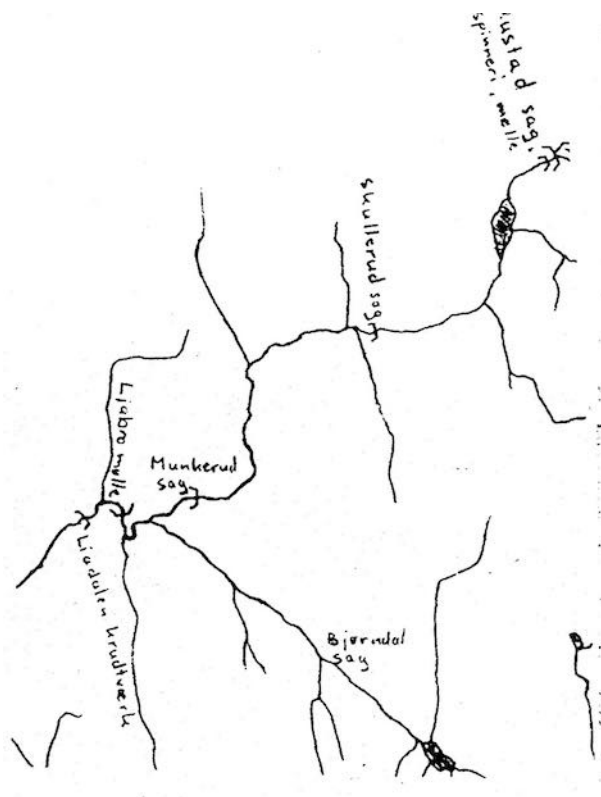
Opp mellom disse går Ljabrubakken – også kalt Mærrapina fordi hestene slet opp her.

Navnet tyder på at det kan ha vært en sagmesterbolig. (Men kilder sier at sagmesteren bodde oppe på Tallberget.)

Sagmesteren var en husmann som hadde ansvaret for å drive en sag. Sammen med sagdrengen, var det han som skar tømmeret til planker og bord.

Ellers var det mange som hadde arbeid med å kjøre planker til utskipping. Ofte hadde sagmesteren plankekjørere boende hos seg når kjøringen foregikk.

Selve saga til Munkerudsaga lå i elvestryket nedenfor Tangen. Munkerudsaga må være yngre enn sagene på Rustad og Skullerud, for den søkte ikke om kvantum da retten til å skjære bord ble fordelt i 1688.

Oversikt over dammene i Ljanselvdalen

Ljabru

Ljabru betyr brua over Ljorn, som er det gamle navnet på Ljanselva (Ljarnarbru). Hva elvenavnet skal bety, er det ingen som vet lenger.

Der veien krysser elva, er det ei fin steinbru. I 1764 var det ei trebru der, og Wilse som har fortalt dette i sin reiseskildring, mente at den burde erstattes med en av stein, og slik ble det i 1804.

Steinhvelvbrua.

Det var et godt forslag, for den brua som nå står, er over 200 år gammel. De tåler uten vanskeligheter dagens tungtrafikk.

Prinsippet for å bygge hvelvbroer er enkelt, og var kjent alt i Romertida. Først lager en et stillas som svarer til buen i broa, så legger en stein i en bue på stillaset. Den midterste steinen i buen gjør at den ikke faller ned. I stedet for å falle, presses steinene mot hverandre. Dess større press, dess fastere sitter steinene i

buen. Det betyr at brua blir sterkere under press, forutsatt at steinen ikke knuses av påkjenningen. Selv om prinsippet er enkelt, krever det dyktig håndverk å bygge en slik bru av naturstein. Og det så den står i mange hundre år. Undres hvordan rørbrua under gangveien ser ut om hundre år . . .

Gårdene Ljabru (nærmest) og Hauketo ser ut til å ha blitt ryddet blant de siste i Søndre Aker før Svartedauen, etter at bl.a. Munkerud, Ljan-gårdene, Prinsdal og Bjørndal ble tatt opp. Plassen Asperud under Leirdal ses øverst til høyre i bildet. Den bratte bakken (Ljabrubakken) som pikene går i, ble kalt "Mærrapina".